

Horst Stern

Egy férfi Apuliából

**Az itáliai Hohenstaufok közül való II. Frigyes
német-római császár, Szicília és Jeruzsálem királya,
Isten után az Első ember
magániratai
az emberek és az állatok valós természetéről,
feljegyezve
1245 és 1250 között
(Részlet)**

Horst Stern, szül. 1922-ben Stettinben (ma: Szczecin – Lengyelország), többszörösen kitüntetett újságíró. Újságoknál és televízióknál betöltött állásokat követően évenként keresztül a *Natur* című környezetvédő folyóirat kiadója volt. 1986-ban megjelent az *Egy férfi Apuliából* című életrajzi regénye, amellyel mind a kritikusok, mind pedig az olvasók körében lehengerlő sikert aratott.

Horst Stern úgyszólván II. Frigyes (Federico II., „Stupor Mundi”, a Világ Csodája) kezével ír, mintha saját személyes naplóját vezetné. Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy e könyv megírására készülve, intenzíven tanulmányozta Frigyes iratait: milyen témák foglalkoztatták Frigyest, hogy vélekedett azokról? Mik voltak a szívének kedves dolgok, mi motiválta érzelmileg? Vajon milyen ember lehetett, mikor volt együtt érző, mikor kegyetlen és gátlástalan? Hogy folyt le az élete, mi tette azzá, ami lett? Vagyis a szerelmeiről van szó, a nőkhöz való kapcsolatáról, szexuális élvezeteiről, továbbá természettudományos érdeklődéséről, kísérleteiről, kora embereihez való viszonyulásáról, politikai érzékéről, egzisztenciális elgondolásairól. És arról, milyennek láthatták őt mások. Szó van a vétkekről, amelyeket magára terhelt, és az érdemeikről, amelyeket megszerzett. Ez nem egy hős felmagasztalása, nem egy ember irreális magasba emelése s mindezek klisészerű ismételtetése – a falak mögött megbújó ember az, akit megismerünk. Saját korának fia, aki áldozata lett azoknak a megtévesztéseknek és csábításoknak, amelyeknek a múlt korok uralkodói oly gyakran áldozatul estek, aki kihasználta a helyzetét és hatalmát, vagy akár vissza is élt azokkal, ugyanakkor azonban – a saját társadalmi rendje számára rendelkezésre álló lehetőségek függvényében – fejlesztette és ébren tartotta vállalkozó kedvét, szellemét és értelmét. Horst Stern igazán jól ír. Töprengő író, akinek töprengő olvasóra van szüksége. Ha az ember netán felületesen vagy futólag olvassa, s nem gondolkodik együtt vele, nyomtalanul ellillan az olvasottak értelme. A könyvet olvasva olyan érzésünk támadhat, mintha Stern valóban Frigyes bőrébe bújt volna, testileg, lelkiileg Frigyessé vált volna. Nem tudhatjuk persze, hogy Frigyes valóban így gondolkodott, érzett és tevékenykedett-e, de a szerző meggyőzően, humánusan és minden szépítgetés nélkül olyanok írja le, amilyen akár valóban lehetett is volna.

Ha ezek a papírok véletlenül túlélnek az évszázadokat, s majd egyszer történészek kezébe jutnak, akkor – és ebben én, Frigyes biztos vagyok – hamisítványként fogják félredobni őket. Ezen irományokat – attól függően, hogy a történészek pártolnak-e engem vagy megtagadnak, másként szólva: az államot pártolják-e az egyház ellenében, vagy az egyházat pártolják-e az állam ellenében – rágalmozni fogják, mert szemérmetlenül bemocskolnak egy német császárt, aki végigdübörgött a földkerekségen, vagy pellengérré fogják állítani, mert megengedhetetlen módon felmagasztalnak egy szicíliai tirannust, aki mindenki akaratát megtörte, bálvánnyá emelvén a sajátját. A hamisítványként való elmarasztalást a történészek majd abból a megcáfolhatatlan kijelentésből vezetik le, hogy ez a Frigyes nem szerepel az ő okmányaikban. Ez, valamint – az ő leendő szavaikkal élve – az ismeretlen szerző nyilvánvaló igyekezete, hogy a tudományossággal nem összeegyeztethető modorban írjon – ami inkább hajlik a suetoniusi szenzációk, semmint a nagy Thuküdidész tárgyilagossága felé –, elengedő lesz számukra, hogy kimondják ítéletüket.

Az ilyen történészek saját pártállásuknak megfelelően arany- vagy pusztán részögek gyanánt verik bele gondolati építményeik falaiba azoknak a történelemformáló uralkodóknak a nevét, akikkel, szakmájuknak eleget teendő, foglalkozni kénytelenek, s közben nem veszik észre, hogy a szögek, legyenek azok aranyból vagy rézből, elgörbülnek az állami okiratokból nyert vélt vagy valós tények dübörgő kalapácsütései alatt. Az efféle szögek csak papírból való életábrázolásokat bírnak el. Ami persze nem jelenti feltétlenül azt, hogy ezek ennél fogva hamisak is; viszont nem egyebek pusztán kontúroknál, hiszen nélkülözik a finoman strukturált fénynek és árnyéknak azokat a részleteit, amelyekből az élet összetevődik. Mondhatnánk úgy is, csontvázként ábrázolják az uralkodót, izmok és zsírpárna nélkül, vagyis tulajdonképpen halottként. S mivel ezt maguk is érzik, nem tudnak meglenni nyelvi zsiradék nélkül, amellyel bőségesen kenetik ténycsontvázaik ízületeit, hogy azok ne zörögjenek annyira csontszerűen, elriasztva az olvasókat. Az én esetemben életem szóbeli démonizálásáról van szó, amely olyan mértékben terebélyesedik, amilyen mértékben hiányzik a bizonyosság a magánéletemet illetően. Amit már manapság is összefirkálnak rólam, s ami engem inkább telepít az égbe vagy a pokolba, semmint a földre, az a történetírásnak a tárgyától való növekvő időbeni eltávolodása és a források ezzel együtt járó eldugulása révén óhatatlanul majd csak még tovább fokozódik, hiszen személyemet értelmetlenül kiragadják olyan általános emberi megnyilvánulási formákból, mint az evés, ivás, székelés, vizelés, maszturbálás és koitálás, nemzés, imádkozás, káromkodás, hazudozás, gyalázkodás, tévedés, gúnyolódás, kételkedés vagy hívés, és minden egyéb másból is, ami, teljesen függetlenül a rangjától, ténylegesen teszi az embert.

Azt a bizonyosságot, hogy még a legtávolabbi jövőben is téma leszek a történészek számára, nem a gőg ébreszti bennem. Ott állok a hosszú sorában azoknak a nyugati uralkodóknak, akikkel korszakolja és megnevezi magát az idő. Még ha az egyik legkisebb is lennék közöttük, a történészek akkor is örökké kénytelenek lennének foglalkozni velem, ez a történelmi és irodalmi visszatekintés velejárója. Az, hogy a germán történetírók, eltérően a román

nyelvűektől, énám sokkal inkább rettenetes istencsapásaként, semmint rendkívüli dinasztiafóként tekintenek, aki inkább tartozik a mondák világába, mint az életbe, nemcsak a tőlem való nagyobb térbeli távolság függvénye, hanem a germánok erdei ember mivoltával is magyarázható, amitől már a római Tacitus is megrettent, s ami utódaiknál keresztényiesen szublimálódott, de nem tűnt el. A német szellem, amely örökké mámor és ráció között ingadozik, amely – saját kárára – nem annyira gondolkodik, mint amennyire okoskodik és motyog, felidéz és ráolvas, ellentétben áll a mediterrán nap alatt születettek világos szellemével.

Nem az vagyok, aki vagyok. Amikor ma a kerecsensólymot a kesztyűről ráeresztettem egy felszálló kócsagra, a sólyom, akárcsak egy égnek meredő létrán felhágva, föléje is repült, ahogy az illik. Ám ekkor mélyen maga alatt megpillantott egy árnyat, amely épp akkor vált ki a mezőben magányosan álló olajfa zöld ezüstjéből. Fiatalmadár-tollazatú rétisas volt; egy világos bőré mór színét mutatták a tollai. A sólyom otthagya a kócsagot, és akkora lendülettel zuhant alá a sásra, hogy kemény szárnytollainak a suhogását jó három kőhajításnyi távolságból is hallhattam.

Gyors galoppra ösztökéltem Draco nevű lovamat, s Moamynnal és a többiekkel, akik kísérték, hamarosan elértük a helyet, ahol a sólyom a földhöz szorította a sast. De az éles sólyomcsőr addigra már megtalálta és eltörte a fiatal sas még kevéssé megszilárdult nyakcsigolyáját. A kerecsensólyom mohón tépdeste zsákmánya melltollazatát, miközben szétterpesztett szárnyaival bizalmatlanul betakarta a madarat. A halott mellehús szemérmetlenül fehéren tört elő a sólyomkarmok közül.

Lehunytam a szemem e kép láttán, amelyben, alighogy megpillantottam, egyszerre észrevettem a hasonlat veszélyét is: a madarak királya porba taposva egy alacsonyabb rangú által. És én, a földkerekség császára, felszólítva érzem magam egy ítéletre, amely a világ megsértett rendjének helyreállítására hivatott. Mert hát nem ütközött-e ez a tett a természet rendjébe, amely azt plántálta a sólyomba, hogy féljen a sastól? Az értékek ilyenén visszájára fordulása minden egyes csórvágással, amellyel a kerecsensólyom a sast egy sült liba nevetségés állapotához közelítette, egyre jobban indulatba hozott.

Uralkodói pátosszal a hangomban, arab nyelven megparancsoltam Moarmynnak, hogy szedje le a sólymot a zsákmányáról, majd haladéktalanul csapja le a fejét. *Perk' avea morto lo suo signore*, fűztem hozzá olaszul kíséretem tagjainak füle számára. Aztán egy combnyomással visszafordítottam Dracót a Grosseto irányába vezető hosszú útra, sötét gondolatokkal a homlokom mögött s egyfajta bronzos ízzel a nyelvemen. Hivatalom, csakúgy mint máskor, ezúttal is arra készítetett, hogy a természet valósága elé odaépítsem az állam homlokzatát. Amit az én korom a sólyom sas elleni támadásában lát, ez a kor, amely nem bízik meg a saját szemében, és az egyes dolgokban nem azok különlegességeit, hanem sokkal inkább egyre csak az általánosságokat veszi észre, amely égen és földön, álomban és ébrenlétben isteni jelek után kutat; amit tehát ez a kor a sólyom sas elleni támadásában lát, azt én nem látom. Sokkal inkább azt vettem észre, ahogy a sólyom félénken visszahőkölt, amikor az év e késői szakaszában már erős és eszes kócsag felfelé fordította hosszú

nyakán ülő fejét, és csőrének éles ollójával a támadó felé szúrta. Már több alkalommal is észrevettem, hogy a kerecsensólyom magas röpte erőtlenebb lett, mióta a madár januárban levedlette a tollát (még akkor is, ha az új tollazat nem mutatott erre utaló jeleket). A sólymot, amelyet valaha úgy szerettem, ahogy – Andriát kivéve – birodalmam egyetlen városát sem, ezek a dolgok értéktelenebbé tették a szememben. És végül azt is megláttam, amit a sólyomnak is látnia kellett: a sas furcsán dülöngélő rőptét, ami a belső gyengeség jele, s ami, összhangban a természettel, kiváltja egy alacsonyabb rendű egyed támadását.

Perk' auea morto lo suo signore. Mert megölte urát. Ez az ítélet jól megy egy uralkodó arcához, a természet józan megfigyelőjét viszont csak nevetésre készíti. Hiszen a sas senkinek sem az ura, kivéve a nyájtól elcsámborgó bárányt, amelyet szárnycsapásaival az út széléről a szakadékba ostoroz, majd dögge hagyja válni, mielőtt megtölné vele a begyét. A két kiöblösödő szemöldök, amely azt az uralkodósan komor szemű nézést kölcsönzi neki, ugyanolyan külsőség, mint az én koronáim.

Vajon már az én rőptöm is dülöngélő?

Amiről írni akarok. *Nos, Fridericus Romanorum Imperator semper Augustus Hierusalem et Siciliae Rex...* A nyelvi cicomákat, amelyek elé a kancelláriák odaírják a nevemet, már csak nehezen tudom elviselni. Vineá¹ kandírozott latinjától hányingerem támad. Nekem az kell, amire vágyom: egyszerűbb mondatokból készült kenyér, amelyet nem édesít más, mint a valóság itt-ott behintett mazsolaszeme. Nem kell több egy falatnyinál a birodalmi és egyházi politika nagy kérdéseiből. A leírt hétköznapi valóságok jelentenek az újat az életemben és fejtenék ki azt a stimuláló hatást, amelyet a már nem fiatal férfi az ágyas lecsereléséből nyer, mert hiszen az érzéki ördög a részletekben bújik meg; egy keresztényien rózsás mellbimbó bája egy muszlimosan sötét nagyúri udvarban, vagy, ha mélyebbre pillantunk, a sokk, amelyet egy szeméremdomb látványa vált ki a tonzúra hajatlan gondoltságapadtságából. Az efféle ártatlanságok mellett azonban nem hiányozhatnak nyomósabb dolgok sem: a mezei ornitológus Frigyes császár rúgásai a szobatudós zoológus Arisztotelész ülepébe; megjegyzések a vadászat művészetéről, ahogyan azt madarakkal, lovakkal és kutyákkal műveljük, s nevezett állatok tenyésztéséről és tartásáról; gondolatok, amelyek embereken és állatokon végzett kísérleteim során felmerültek; felismerések, amelyeket hús- és csillagjósokkal, sarlatánokkal és bölcsekkel, keresztényekkel, zsidókkal és pogányokkal folytatott beszélgetéseimből nyertem. És Apulia, mindenekelőtt! A zsidók istene aligha magasztalta volna fel olyannyira Kánaán földjét, amelyet a népének ígért, ha ismerte volna az én Apuliámat. Egy mondat, amelyet meg kellene írnom a negyedik Incének Lyonba; az, a gyűlöletet énám terelve, megédesítené számára a száműzetést.²

A testemről. Amikor odahajoltam a fürdődézsa fölé, az öregség nézett vissza rám. Az arcom, amelynek tisztaságáról korábban oly sok dicsőítő szót

¹ Petrus de Vineá (?1200–1249) II. Frigyes főjegyzője és kancellárja (*A fordító megjegyzése*)

² Utalás a császár elől Lyonba menekült IV. Ince pápára, aki Frigyest az 1245 júniusában megkezdődött lyoni zsinaton egyházi átokkal sújtotta

hallottam, most távolról a hörcsögre emlékeztetett. Ezt a húsossá vált orcák teszik, amelyek, ha előrehajtja a fejét az ember, megadják magukat a súlyuknak és eltolódnak a pofacsontokról az orr felé, ahol a szájhoz lefutó, már egyébként is elmélyült ráncokat még mélyebbé teszik. Hat vagy hét nappal ezelőtt éreztem ezt első ízben egy éjszaka, amikor, elnehezülten egy szokatlanul késői vacsorától, kedvetlenül feküdten solymászom, Sza'id hűgán. Most, a víz alkotta tükörben, szemmel is meggyőződhettem róla, s amit láttam, enyhén zavarba hozott. Occursius, szolgál és orvos egy személyben, akinek már negyven éve szokása, hogy napjainak lefolyását az én ajkaimról olvassa le, sebesen letette vadászruházatomban a kandalló párkányára, és annak ürügyével, hogy ellenőrzi a víz hőmérsékletét, kezét a dézsába mártotta; így aztán szétzilálta a képet. De én addigra már felvettem azt magamba, s vissza is fog térni ugyanúgy, mint oly sok másik kép, amelyeket az utóbbi években fürdésnél vagy átöltözés közben gyűjtöttem be magamról.

Negyvenéves koromig a testem sohasem foglalkoztatott különösképpen. Orvosokat addig pusztán az asztalomhoz hívtam beszélgetésre, s nem az ágyamhoz, hogy gyógyítsanak. Így szert tettem bizonyos ismeretekre a szakterületükön, de tudásra nem. A betegségek számomra a felhők érdekességi értékével bírtak; jöttek, majd elszálltak. Velük együtt elszálltak a kék árnyékok a szemgödrömből, az apuliai nap pedig gyorsan felszárította a lázverejték csermelyeit, amelyek alig korábban még ott csörgedeztek csillogva arcszörzetem vörösös borostái között.

Csupán egyetlen láz érintett meg életre szólóan. Azon a sokszor emlegetett szeptemberen tört rám tizenhét évvel ezelőtt, amikor Tübingiai Lajos meghalt,³ alighogy Brindisi beleveszett hajónk farvizébe. Mivel hozzá hasonlóan engem is megmérgezett a túlszűfolt kereszties tábor kloákalehelete, én már Ot-rantóban elhagytam a flottát. Ezt követően Pozzuoliban kúráltam magam, hogy felgyógyuljak. Occursius velem volt. Vinea, a kancellár a Laterán iránt táplált megvetésből a szolgára bízta, hogy az engem újból erőim teljében találó legalkalmasabb pillanatot ragadja meg, és közölje velem a várt, s egyszersmind rossz hírt. Miközben Occursius langyos ecetes vízzel a legutóbbi lázroham verejétékét mosta le rólam, elérkezettnek látta az időpontot. Alighanem az én kevésbé uralkodóinak mondható meztelenségem is bátorságot kölcsönzött a görnyedt hátú embernek. Így aztán végre megtudtam, hogy a pápa úr Anagniban eloltatta az oltáron a gyertyákat, s engem, a császárt, aki nem vonult Damietta⁴ és Jeruzsálem alá, kiátkozott. Ebből, mivel a nagypolitika része, több nem kívánkozik ide, ezekbe a magánjellegetű iratokba. Azt viszont még le kell jegyezni, hogy a történelmileg fontos pillanatokban, amikor a szél, akár csak többnyire heves zivatarok előtt, hangtalanul az ellenkező irányba fordul,

³ IV. (Kegyes) Lajos, Tübingia hercege 27 évesen lelte halálát azon a hajón, mely II. Frigyes kísérette a kereszties hadjáratba. Lajos felesége II. András magyar király leánya, Árpád-házi Szent Erzsébet volt. (A fordító megjegyzése)

⁴ Magyarosan *Dimját*, kikötőváros Egyiptomban, a Nilus deltájában, Kairótól 160 km-re északra. 638-ban került arab fennhatóság alá. A kereszties háborúk alatt került ismét a figyelem középpontjába, amikor a keresztiesek két ízben is elfoglalták a tenger felől, igaz, csak rövid időre. 1169-ben a Jeruzsálemi királyság flottája megszállta a várost. (A fordító megjegyzése)

a hatalmasságok feje csak ritkán visszhangzik magasztos gondolatok érces harangzúgásától; a sokk – ezt magam is megtapasztaltam – többnyire csupán a bohócsipka pléhhangú csörgését váltja ki. Gergely, aki a harmadik Incét és az ugyanannyiadik Honoriust követte a Szentszékekben kilencedikként a név viselői közül, állítólag – ekként informált Occursius olyan képpel, amely savanyú volt, mint a mosdatásomra használt ecet – bösz liturgiai átkozódások közepette kijelentette, hogy én nem az általam megnevezett, hanem egy egészen más jellegű láz miatt szegtem meg keresztesi eskümet: engem a vérem űzött vissza – hangzottak a nyolcvanéves pápa szavai – újból a szárazföldre, mindjárt a vitorlabontást követően, hogy a szokásos gyönyöreimnek hódoljak. S mialatt még Gergelyt idézte, az erotikus pápai célozgatás cáfolataképpen Occursius gúnyos grimaszokat vágva szétnyitotta hüvelyk- és mutatóujját, amelyekkel altestem mosdatása közben egy prúd nevelőnő módjára tartotta felemelve összezsugorodott férfiasságomat. Én felkönyököltem, s végignéztem magamon. „Nemde, Occursius – mondtam bágyadt derűvel –, mi, ahogy odalent látni lehet rajtam, nem zuhanunk túl mélyre.”

A rá következő éjszakán életemben utoljára térdepeltem le. Emlékszem, hogy a szőnyegtelen márványpadló erősen megviselte térdkalácsaimat, s hogy az egyik Miatyánkot a másik után mondvá azt gondoltam magamban: *Hagyd, hogy magasra hágjon benned a kő hidege!* Harminchárom éves férfi voltam. Ma már túl vagyok az ötvenen.

Szalai Lajos fordítása